

MUZEJSKA DJELATNOST - STANJE, PROBLEMI I PRIJEDLOZI

Zdenko Kumić

Muzej grada Zagreba

Osnovne značajke kulturne politike u nas nužno proizlaze iz specifičnosti našeg društvenog uređenja. Stoga je potpuno jasno da su procesi samoupravljanja ne samo pokretačka snaga svih naših društvenih događanja, već i jedini mogući oblik samoupravnog preobražaja i ukupnog kulturnog življenja baziranog na slobodnoj razmjeni rada, udruživanju i napokon na ostvarivanju kulturne akcije, koje je osnovni zadatak razvijanje kulture kao nerazdvojitog dijela svakodnevnog života radnog čovjeka.

Ono što nas u ovom trenutku zanima je činjenica, da muzeji još uvijek ne ispunjavaju te zadatke, koji bi ih, sasvim sigurno, usmjerili i odredili kao društveno opravdane organizacije udruženog rada potpuno uključene u samoupravni razvoj kulture oslobodjene svih institucionalnih aspekata koji ih danas opterećuju.

Sve je to nužnost koja će svojim pomicanjem s današnjih pozicija uključiti muzeje u red onih kulturnih događanja kojih je smisao i potreba sudjelovanja u sveukupnosti obrazovanja i kulturnog života šire društvene zajednice - od osnovne organizacije udruženog rada, pa sve do mjesne zajednice i prostora u kojima čovjek svakodnevno boravi. U tom kontekstu, dakako, i sam muzej mora postati mjestom njegova kretanja, kao osnovno pravo na kultu-

ru i njeno kreiranje. Jer, ne zaboravimo, muzej sam po sebi predstavlja takvo mjesto kulturnog događanja u kojem se na najočitiji način može i mora ostvariti toliko tražena komunikacija sa sredinom u kojoj se muzej nalazi /i šire, već prema značenju muzeja/, to jest provesti princip poticanja i razvijanja kulturnih potreba radnih ljudi i građana, njihovog određivanja kao osnovnih subjekata svih kulturnih akcija, kako u svojoj radnoj i životnoj sredini, tako i delegatskim sistemom u samoupravnim interesnim zajednicama kulture.

Unatoč sažetosti materijala ponudjenog za raspravu, i pristupu koji manje-više određuje i analizira osnovne probleme muzejske djelatnosti danas, smatram potrebnim eksplicirati neke pojave i zadatke vezane uz njih.

Uvjeren sam da se muzejima danas pruža prilika za reviziju stavova na kojima je bazirana njihova djelatnost, te da je došao trenutak kada se sasvim ozbiljno može pristupiti iznalaženju rješenja kojima će se izazvati kvalitativna transformacija u smislu njihove društvene potrebnosti. Odgovor na pitanje koje su to društvene potrebe, jedan je od suštinskih problema s kojima se susrećemo u razmišljanju o transformaciji muzeja. Odgovor će, sasvim sigurno, morati pronaći ne samo muzejski sektor, već, dakako, i delegati u samoupravnim interesnim zajednicama. Tek kada svi zajedno odgovor na ovo složeno pitanje, moći će se pristupiti razrješenju nesporazuma što su prisutni u svakodnevici muzejske prakse, a to je sama programska orijentacija muzeja iz koje će proizići i identificirati se potreba udruženog rada stvarajući toliko traženi novi odnos unutar muzejske djelatnosti. Sliku tih potreba možemo dobiti razvijanjem dobro organizirane komunikacije s posjetiocima izložaba i sličnih akcija, a da pri

tom sve te izložbe i akcije budu odraz smišljenog, suvremeno muzeološki koncipiranog pristupa problemu koji obradjuju.

Ako konstatiramo da muzeji danas nemaju jasno izraženu programsku orijentaciju, nužno se nameće potreba filtriranja i osmišljavanja programa pomoću postojećih godišnjih i srednjoročnih programa rada, u diskusijama na nivou same muzejske grupacije, i dakako, u samoupravnim interesnim zajednicama kulture.

Općenito uzevši, to srednjoročno razdoblje po mnogo čemu mora biti izuzetno važno za muzeje. Jedan od ključnih zadataka je i definiranje koncepcije muzeja, koja se mora pronaći u konačnom rješenju mreže muzeja, te u organiziranju vodećih muzeja u svojoj grani, kojim će se dobiti i osnovni profili ostalih. Bit će potrebno da se osnuju određeni odbori pri vodećim muzejima /odbor bi osim stručnjaka činili i predstavnici društvenih i društvenopolitičkih organizacija/ s osnovnim zadatkom da pronađu i definiraju profil muzeja. Jer, nije dovoljno konstatirati da želimo novi odnos unutar muzejske djelatnosti. Bitno je već danas znati koji je to odnos? Odgovore djelomično daje i sam materijal radne grupe objavljen u Samoupravnoj kulturi. Tu je jasno istaknuto da više nije moguće zadržati postojeće stanje, da se ne može muzejsku egzistenciju izolirati od cjelokupne društvene problematike iz koje proizlazi i kulturna politika čiji je sastavni dio i muzej.

Svakako da se muzeji danas sukobljavaju s nizom objektivnih i subjektivnih teškoća. Možda je u ovom trenutku potrebno istaknuti osnovne teškoće, kojih bi mijenjanje izazvalo korjenite promjene unutar korelacije muzej-muzej, i potom muzej-društvo. Za početak je dovoljno samo malo

pomnije analizirati osnovne značajke programske orijentacije muzeja u prošloj, pa i u ovoj godini, da bismo otkrili niz problema i pitanja, koje ću samo pokušati, bez nekog naročitog reda, nabrojati. Kao prvo, svaki muzej orijentiran je na samog sebe, a što naročito dolazi do izražaja u programu rada čija je osnovna karakteristika naglašena centraliziranost, nepovezanost područja bavljenja izmedju muzeja, nedostatak koordiniranog rada i akcija, posebno s drugim oblastima gdje postoje dodirne točke u radu. Kako nije naglašeno sučeljavanje sa zahtjevima suvremenog društva, zaključujemo da je skoro u potpunosti zanemarena obrazovna funkcija muzeja, a povremene akcije svojim sadržajem ne pridonose znanstvenom razrješavanju pojedinog problema. Slobodna razmjena rada u takvim okolnostima gotovo da se i nije dotakla muzeja, pa logično proizlazi da su muzeji isključivo i samo mjesta čuvanja baštine, zatvoreni organizmi, koji dakle, svakako obavljaju društveno koristan posao, ali bez želje da vitalno pridonose kvalitativnom razvoju predmeta svog bavljenja, a u odnosu na suvremenu muzejsku praksu i naše društvene potrebe.

S obzirom na to da se s izgradnjom samoupravnog socijalističkog društva mijenja i dosadašnja društvena funkcija muzeja, potrebno je uložiti puno napora kako bi se prevladalo postojeće stanje, kako bi se zajedničkim angažmanom stalno i dosljedno razvijali samoupravni i društveno-ekonomski odnosi, te izgradjivali i konzekventno primjenjivali socijalistički principi u toj djelatnosti. Sve dok ne uskladimo planiranje ne samo naših akcija, već, rekao bih, kompletne djelatnosti, nećemo ostvariti ni kvalitetnu politiku razvoja bez koje ne postoji ni minimum šanse za bolje muzejsko sutra.

Smatram takodjer da je u muzejskoj djelatnosti, odnosno u radnim organizacijama koje se bave muzejskom djelatnošću, prisutan mali broj članova SK, te skoro i da ne postoje OO SK, što dovodi do još izraženije zatvorenosti u djelovanju, pa i do naglašenog zaostajanja u razvijanju samoupravnih odnosa i primjeni Zakona o udruženom radu. Mislim da ovo nije, niti može biti, zanemariva činjenica, pogotovo danas kada govorimo o preobrazbi muzejske djelatnosti, o njenom postavljanju na sasvim drugačije pozicije, dakle o njenom kompletnom uključivanju u samoupravno ponašanje i praksu. Sada nam ne preostaje ništa drugo nego da konstatiramo da je velikim dijelom izostala koordinirana društveno-politička i samoupravna aktivnost na svim razinama.

Da bi se svi ti problemi savladali, potrebno je osmisliti takav akcioni pristup koji će nas morati dovesti do potrebnih rezultata. Dakako da će sve naše akcije prvenstveno značiti ne samo odredjenu nadgradnju, već kao što se vidi iz materijala, morat će težiti ka korjenitim promjenama. Već nas i ta činjenica upućuje na to da se ne radi o nečem što je moguće ostvariti od danas do sutra - bit će to proces u koji će se uključiti mnoge aktivnosti i akcije učinak kojih će biti ne samo mijenjanje postojećeg stanja, nego i ostvarivanje takvih programa i muzejskih akcija čije će djelovanje biti stvarna potreba svih. Zbog svega toga rekao bih da naše buduće aktivnosti moraju omogućiti stvaranje programa koji će egzistirati kao čisti produkt samoupravnih odnosa u kulturi, kako se ne bi ponavljala istina da udruženi rad služi muzejima kao mecena, a ne kao vlasnik svega onog zbog čega naši muzeji i postoje. Tek kada to ostvarimo dogodit će se pravo uključivanje muzeja u slobodnu razmjenu rada i potvrditi najnužniji ciljevi. Tek će se tada ostvariti sve ono o

čemu u ovom trenutku razmišljamo - stvarna povezanost muzeja s društvom, ali ne kao sastavnim dijelom tržišta, već prvenstveno sastavnim dijelom čovjekove okoline, to jest u funkciji čovjekove potrebe.

Jer ne zaboravimo, muzeji nisu ropotarnice i naftalin, već mjesta gdje se pomoću predmeta iz prošlosti govori za sadašnjost i budućnost. Stoga nam ne može, a niti ne smije biti svejedno kojim će jezikom i na koji način muzeji ispunjavati svoje kulturne i društvene uloge, kojim će se načinom i kako ostvariti komunikacija sa sadašnjošću, pa isto tako i sa budućnošću.

Prijedlog ovog dokumenta izradila je radna grupa u sastavu:

Vladimir Galeković, dr Boris Kelemen, Želimir Košćević, Milan Kruhek, Zdenko Kuznić, Damjan Lapaine, Marijan Susovski i Tomislav Šola.

Uvod

Danas je razvoj socijalističkih odnosa u svim dijelovima našeg privrednog i političkog života dostigao, nekad nezamisliv kvantitativni i kvalitativni nivo. Tehnologija rada i suvremena dostignuća znanosti koriste se radi efikasnijeg i kvalitetnijeg rada, povećanja produktivnosti i značajnijeg udjela ljudskog rada u procesu stvaranja društvenih dobara. Razvijeni samoupravni odnosi i politička svijest radničke klase rezultat su razvoja u posljednjih trideset godina. Stvaranjem samoupravnih interesnih zajednica i slobodnom razmjenom rada uspostavljani su direktni odnosi između sfera rada u materijalnoj proizvodnji, i u ovom slučaju u kulturi. Susret postignut na principu zajedničke odgovornosti i planiranja kulturnog razvoja otkrio je niz slabosti u tradicionalnim kulturnim institucijama - od komuniciranja s ostalim dijelovima društva do neprimjenjivanja suvremenih tehnoloških rješenja i nedovoljno razvijenih samoupravnih odnosa, koji su posljedica takva položaja.

Razmatrajući položaj kulturnih djelatnosti došlo se do spoznaje da je nužna temeljita transformacija kako bi se mogla ostvariti načela razvoja društveno-političkih odno-

sa temeljenih na Ustavu, ZUR-u i dokumentima SKJ.

U skladu s time izradjen je materijal o položaju i perspektivama razvoja muzejsko-galerijske djelatnosti. Teze su pokušaj sistematizacije osnovnih postavki izrečenih u brojnim diskusijama prilikom rasprave o muzejskim programima u odborima i komisijama USIZ-a kulture grada Zagreba. Korištena je većina materijala iz rasprava što su održane u Muzejskom savjetu Hrvatske, izlaganja na savjetovanju i kongresu muzealaca, te članci iz periodične i stručne štampe. Radna grupa radeći na tekstu imala je namjeru da informira delegate i muzealce o stanju muzejske djelatnosti i prezentira određene prijedloge za budućnost, a što je osnovno i najvažnije, da potakne na zajedničku diskusiju i angažman. Očekujemo da zajedničkim naporima odredimo osnovna načela za suvremeniji i samoupravno organiziraniji muzej.

Smatramo da je na početku potrebno staviti kao podsjetnik, izvod iz Zakona o muzejskoj djelatnosti koji definira muzej, zadatke i položaj u društvu.

Član 1.

Muzejska djelatnost u smislu ovoga zakona, kao cjeloviti radni proces, obuhvaća sistematsko sakupljanje, čuvanje, stručnu zaštitu, stručnu i znanstvenu obradu i idejno-obrazovno prezentiranje pokretnih kulturnih dobara.

Član 2.

Muzejska je djelatnost od posebnog društvenog interesa.

Član 3.

Svrha je muzejske djelatnosti da pokretna kulturna dobra, kao dio nacionalne i općeljudske kulturne baštine /u daljem tekstu: muzejska gradja/ služe zadovoljavanju kulturnih i znanstvenih potreba radnika, drugih radnih ljudi i građana i da budu sačuvana za buduće naraštaje.

Društvena zajednica osigurava uvjete za zaštitu i čuvanje muzejske gradje i unapredjivanje muzejske djelatnosti.

Član 4.

Muzejsku djelatnost obavljaju organizacije udruženog rada: muzeji, galerije i stalne muzejske izložbe /u daljem tekstu: muzejske organizacije/.

Mreža muzejskih organizacija temelji se na društvenoj potrebi da cjelokupno područje Republike bude sistematski obuhvaćeno muzejskom djelatnošću putem općih i specijalnih muzeja i galerija te stalnih muzejskih izložbi, a utvrđuje se društvenim dogovorom koji zaključuju općinske skupštine, općinske samoupravne interesne zajednice u oblasti kulture i muzejske organizacije putem Zajednice muzeja Socijalističke Republike Hrvatske.

Rasprava će se voditi u društveno-političkim organizacijama, samoupravnim interesnim zajednicama kulture, stručnim muzejskim udruženjima i OUR-ima u muzejskoj djelatnosti. Radi razmjene stavova Muzej grada Zagreba pokrenuo je "Tribinu" na kojoj će se sva pitanja i problemi raspraviti u diskusiji, a važni prilozi i zaključci objavit

će se u stručnoj štampi i "Samoupravnoj kulturi" USIZ-a kulture grada Zagreba.

Muzejsko-galerijska djelatnost u Zagrebu Stanje i problemi

Ako pokušamo sagledati što je to muzej danas, uvidjet ćemo da se nalazimo pred nizom problema vezanih uz dinamiku koju uvjetuju promjene u ritmu današnjih odnosa u društvu. Još uvijek prisutna statičnost očituje se u programu svakog muzeja, pri tome, dakako, i u njihovoj orijentaciji iz koje problemi i proizlaze. Uz nekoliko iznimaka, može se globalno ocijeniti da programska orijentacija zagrebačkih muzeja nema onu podlogu, koja bi muzej izvukla iz uloge koja još uvijek i suviše čvrsto egzistira u prošlom vremenu i na način neprimjeren samoupravnim odnosima.

Takva programska orijentacija ne garantira ono što u ovoj fazi treba da bude osnovni zadatak reforme.

U pravilu se naši muzeji svode još uvijek samo na mjesta čuvanja kulturne baštine, a istodobno društvo postavlja sve veće zahtjeve, pa se pored osnovnog rada na prikupljanju, obradivanju, čuvanju i prezentiranju kulturnih dobara, pomalo mogu osjetiti i pokušaji da se muzej angažira u što boljem i kvalitetnijem uključivanju u proces slobodne razmjene rada i zadovoljavanja kulturnih potreba radnih ljudi i građana. No, to je parcijalno i nema karakteristike zajedničke i uskladjene akcije.

Nalazimo se, dakle, pred takvom orijentacijom, koja ipak ne može odrediti drugačiju ulogu muzeja od one koju je nekad imao. Svi poslovi u muzeju nisu svedeni u okvire društveno relevantnih kriterija, već se obavljaju inercijom stručnjaka po sistemu "vlastitog znanja" i "vlastite potrebe", pa već zbog toga nije moguće pratiti djelovanje muzeja u društvu. To se vrlo lako može uočiti i u prazninama u radu, što znači da muzejski predmet nužno doživljava sudbinu samo "dobro pohranjenog predmeta", a ne nečeg na što društvo ima pravo vlasništva.

Posljedice takvih odnosa su evidentne: pojedina područja nisu obradjena niti povezana između muzeja, nedostaje suradnja i koordinacija rada i akcija, ne postoji usmjerenost na istraživalačko-programski rad, nema centraliziranog programa aktivnosti muzeja, zapostavljene su inovacije itd.

Zbog takvih problema skoro i nije moguće odgovoriti što je to muzej danas? Zacijelo, mjesto na kojem se obavlja društveno koristan rad od izuzetnog značaja. Ali isto tako i mjesto gdje još uvijek nisu definirane sve funkcije i zadaci, koje se zbog potreba društva moraju obavljati. Zadaci pred kojima se muzej nalazi, danas su već obveze u kojima mora pronaći sebe, svoj smisao, pa prema tome i usmjeriti svoja nastojanja i svoje želje. Kako? Sasvim sigurno drugačijom programskom orijentacijom koja će ga definirati, ali ne sama po sebi, već u kontekstu društvenih nastojanja, postavki i ponašanja.

Analiza elemenata za planiranje u razdoblju od 1976. do 1979. god.

Analizirajući muzejsko-galerijsku djelatnost moramo u prvom redu naznačiti elemente koji su korišteni za planiranje. Ujedno je pomoću njih praćeno izvršenje programa, komparirani su izvještaji muzeja kao podloga za verifikaciju programa prilikom razmjene rada. Korišteni su sljedeći elementi:

1. popuna muzejskih fundusa, novonabavljeni predmeti otkupom, poklonom, terenskim istraživanjem;
2. obrada muzejske gradje sadrži registraciju, inventarizaciju, katalogizaciju i determinaciju predmeta;
3. zaštita gradje sadrži prepariranje, konzerviranje i restauraciju predmeta;
4. obnova fonda muzejskih biblioteka razmjenom ili kupnjom;
5. izdavačka djelatnost, časopisi, katalogi i vodiči;
6. organizacija izložbi i
7. broj posjetilaca.

Pomoću tih elemenata saznalo se da je aktivnost prvenstveno rezultat kvantitativnih odnosa. Kvaliteta djelatnosti i medjusobni odnosi mogu se tek nazirati i nisu pouzdani element objektivnog vrednovanja. Time nije izjednačena stimulacija kvalitetnog rada pojedinih muzeja, a i same djelatnosti u cjelini.

Analizom pojedinih elemenata pokušat ćemo naznačiti objektivne i subjektivne rezultate.

1. Prikupljanje predmeta: 1976. godine 5.355 predmeta, 1977. godine 6.393 predmeta, 1978. godine 10.701 pred-

met, 1979. godine 16.125 predmeta. Iz tih se brojaka vidi da se broj predmeta utrostručio, što je važan podatak koji pokazuje da je postignut cilj, brža popuna fundusa. Međutim, nisu razradjeni kriteriji muzeja. Prikuplja se heterogeno, ovisno o ponudi ili prema istraživalačkim projektima, koji s druge strane nisu dovoljno koordinirani unutar samih ustanova, a kamoli između raznorodnih muzeja. Isto tako nije uspostavljena praksa razmjene predmeta među muzejima, iako i površna analiza pokazuje tu potrebu.

2. Obrada muzejske gradje: 1976. godine 13.795 predmeta, 1977. godine 17.058 predmeta, 1978. godina 41.424 predmeta, 1979. godina 41.476 predmeta. Poznavajući činjenicu da se fundus u muzejima sporo obradjuje, posebno se inzistiralo na intenzivnijem radu, u čemu se uspjelo jer je utrostručen. U narednom razdoblju treba nastaviti taj posao prema suvremenim metodama obrade dokumentacije, pomoću mehanografske obrade i sl. Sadašnji klasični način ne može dati bolje rezultate, jer je izrada dokumentacije temelj znanstvene determinacije muzejskih predmeta.

U dvadeset i jednom muzeju u gradu Zagrebu čuva se ukupno 2,835.569 predmeta. Od toga je stručno obrađeno 868.544 predmeta, dok je 1,967.025 neobrađeno ili djelomično registrirano. To su podaci iz 1978. godine nadopunjeni u 1979. godini. /U podatku o neobrađenim predmetima nalazi se i 1,500.000 sitnih predmeta u zoološkoj zbirci i 150.000 sitnog arheološkog inventara koji prema znanstvenim kriterijima ne ulaze u inventare./

3. Zaštita muzejske gradje: 1976. godine 8.584 predmeta, 1977. godine 12.996 predmeta, 1978. godine 24.526

predmeta, 1979. godine 23.826 predmeta. Postignuto je znatno povećanje broja zaštićenih predmeta, iako u zadnjoj godini postoji stagnacija, budući da je zaštita vezana uz veća materijalna sredstva, opremu, specijalizirane radionice i posebno školovane kadrove. Brojem i opremom radionica vrlo smo siromašni, a tehnologija rada je vrlo skupa. Brojčani porast zaštićenih predmeta nije sasvim realan, jer se odnosi prvenstveno na primarnu zaštitu, dok restauracija ide vrlo sporo. Velik broj još nezaštićenih predmeta zahtijeva sistemsko rješavanje kapaciteta radionica, te znatnija materijalna ulaganja.

4. Obnova knjižnog fonda u bibliotekama muzeja: 1976. godine 3.798 primjeraka, 1977. godine 6.002 primjerka, 1978. godine 6.690 primjeraka, 1979. godine 5.006 primjeraka. Povećanje broja knjiga vezano je uz veću izdavačku aktivnost, a time je veća i mogućnost razmjene, kao i izdvajanje namjenskih sredstava za kupovinu knjiga. Obnova fonda knjiga važna je radi stručnog usavršavanja muzejskih kadrova i kvalitetnije obrade predmeta.
5. Izdavačka djelatnost: 1976. godine 38 publikacija, 1977. godine 63 publikacije, 1978. godine 34 publikacije, 1979. godine 83 publikacija. Izdaju se uglavnom katalozi izložaba, dok su specijalizirani periodici Vjesnik arheološkog muzeja, Zbornik školskog muzeja, Dokumenti i Spot izd. Galerija grada i Informatica muSeologica Muzejskog dokumentacionog centra.

Nedostatak financijskih sredstava smanjuje mogućnost izdavanja većeg broja periodika iako postoji interes /npr. zbornik Iz starog i novog Zagreba neprestano

prolongira izlaženje/. To nije jedini razlog, ravnopravan je uzrok i nepostojanje jasnije izdavačke politike.

S druge strane, nedostaje zajednički časopis muzeja u kojem bi se obradivala stručna i muzejska problematika, što bi omogućilo ustanovama, koje nemaju svoje glasilo da objavljuju svoje radove. Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske u izdanju Saveza muzejskih društava nema dovoljno izraženu programsku orijentaciju, čemu je uzrok slab interes muzejskih organizacija i nedostatak koordinacije.

Idući problem je nedostatak muzejskih vodiča i kataloga muzejske gradje, a razlog je nedovoljna orijentacija na kompletnost muzejskih postav.

6. Izložbena djelatnost: 1976. godine 79 izložbi, 1977. godine 120 izložbi, 1978. godine 118 izložbi, 1979. godine 127 izložbi.

Podatak o broju izložaba pokazuje značajnu i vrlo važnu aktivnost u informiranju posjetilaca o muzejskim predmetima, o kulturnoj umjetničkoj i povijesnoj problematici. Međutim, mali je broj kompleksnijih izložaba koje obradjuju šira razdoblja ili pojedine kulturne i umjetničke probleme. Posebno nedostaje koordinacija i ne samo u terminima, nego i u programima obrade pojedinih tema. Multidisciplinarne izložbe koje obradjuju pojedina muzeološka, kulturna i povijesna pitanja, kao i muzeološki eksperimenti u prezentaciji predmeta ili tumačenja pojedinih događaja i pojava potpuno nedostaju u izložbenoj aktivnosti muzeja i galerija.

7. Posjetioци: 1976. godine registrirano 689.721 posjeti-

lac, 1977. godine 1,105.994 posjetilaca, 1978. godine 950.627 posjetilaca, 1979. godine 995.819 posjetilaca. Broj posjetilaca pokazuje interes za muzejske zbirke i izložbe. Međutim, treba analizirati strukturu posjeta, jer se u zbirnim podacima iskazuju posjeti i na priredbama koje nisu isključivo muzejskog ili izložbenog karaktera. Slika nije sasvim realna, što se najbolje očituje prilikom planiranja posjeta koji je i do 50% manji nego u izvještajima.

8. Zaposleni u muzejsko-galerijskim ustanovama

U 1979. godini zaposleno je 252 radnika, a povećanje je u proteklom periodu iznosilo u prosjeku oko 5% godišnje. Kustosa je zaposleno 96, muzejskih pedagoga 3, jedan animator i jedan dokumentalist, 31 preparator i muzejski tehničar, 43 administrativno upravna radnika, 48 pomoćnih radnika i 29 čuvara.

Struktura zaposlenih pokazuje: prvo, nedostatak stručnog muzejskog kadra, kustosa, a posebno muzejskih pedagoga i animatora, muzeologa, stručno-tehničkog osoblja, muzejskih tehničara i dr. Za kustose je problem u nedostatku stručnjaka s radnim iskustvom od 10 do 20 godina /svega 8/, što je posljedica ranije nedislojmentske kadrovske popune muzeja. U prošlim nekoliko godina primljen je veći broj pripravnika, a posebno se izdvajaju sredstva za stručno usavršavanje. Na taj način namjerava se što prije popuniti praznina što je nastala odlaskom u mirovinu većeg broja iskusnih muzejskih radnika.

9. Stručna osposobljavanja i znanstveno usavršavanje muzealaca stvara probleme, jer se financiranje znanstvenih projekata odvija nezavisno od muzejskih programa

rada. Teme za magistarske i doktorske radnje nisu uskladjene s potrebama znanstvenih istraživanja u muzejima, već su orijentirane na programe sveučilišnih instituta. Uzrok je tome što je sistemski razmjena rada u oblasti znanosti i kulture riješena na dva različita načina. Zajedničke programe treba što prije uskladiti, jer će u protivnom ili zaostajati znanstveno usavršavanje ili znanstveno istraživački rad u muzejsko-galerijskim ustanovama.

10. Pedagoško-andragoški rad u muzejima je najznačajnija aktivnost u komunikaciji s posjetiocima. I to ne samo jednokratnih, nego i u odgajanju i obrazovanju budućih posjetitelja, ne kao "prijatelja ili ljubitelja" muzeja, već kao korisnika muzejske gradje i saznanja. Danas se pedagoški rad obavlja obradom metodskih jedinica, stručnim vodstvima i sl. To je jedna od obaveza svih kustosa, dok su samo dva specijalista muzejska pedagoga u gradu Zagrebu. Takav pristup govori o nerazvijenosti ovog važnog aspekta muzejskog rada, a potkrijepljen je i podatkom da pedagoška aktivnost muzeja nije uključena u redovni program osnovnog i usmjerenog obrazovanja, već se tretira kao dopunska nastava ili slobodna aktivnost. Potrebno je učiniti upravo obratno, jer se pomoću muzejske gradje mogu dobiti znanja o prirodi i društvu na vrlo efikasan i cjelovit način.

Muzej i položaj u društvu

"Muzej je neprofitna permanentna ustanova u službi društva i njegovog razvoja, otvorena publici, koja skuplja,

čuva, istražuje i izlaže, u svrhu studija, obrazovanja i užitka, materijalna svjedočanstva čovjeka i njegove okoline" /Statut ICOM-a/.

Muzej je nesumnjivo ustanova posve u funkciji društva i stoga je oduvijek, od svojih praoblika do danas, u svojoj koncepciji vjerno reflektirao društvo u kojem je postojao.

Definicije muzeja bile su uvijek bolje no što je bio on sam, i uvijek su više govorile o priželjkivanoj budućnosti nego o stvarnom stanju. Normalno ili ne, tako je ostalo do danas pa je besmisleno očekivati brze promjene. Ponekom će se možda učiniti kako je dovoljno definiciju tek provesti u djelo, da bi muzej zaista bio ono što treba da bude. No koliko god bi to i mogla biti istina, praksa nas uči da su i tumačenja, makar i tako preciznih "receptata" /koji doduše nužno pate od općenitosti/, vrlo različita.

Muzej je u nas institucija u sasvim osobitu položaju, ali se to do sada nije uvidjelo, jer nije uočena šansa koju pruža društvu.

Nije potrebno dokazivati dio stjecanja novih znanja u vrlo složenim procesima demokratizacije, jer je očito samo kulturni i obaviješten čovjek u prilici da slobodu odabire kao svjesnu alternativu. Svi procesi u našem društvu okrenuti su oslobađanju čovjeka, gradjenju "svijesti", i svaka prilika da se iniciraju čini nam se dobrodošlom. Pa ipak, u muzejsko-galerijskom sektoru naše zajednice stanje zbog mnogih razloga ne zadovoljava, a za to su, sasvim jednostavno rečeno, krivi i muzeji i društvena zajednica zbog koje postoje. Krajnje je vrijeme da se učini definitivni napor za reorganizaciju tog odnosa, da se

promijeni stav društva prema muzejsko-galerijskom dijelu kulture, takodjer i stav muzeja prema korisnicima svojih usluga, ali i prema samima sebi. Naš muzej je introvertiran, konzervativan, siromašan i potcijenjen. Društvo je pak još uvijek više zaokupljeno problemima tradicionalnih izvora kulture i znanja /školstvo, biblioteke, predstavljачke umjetnosti i dr./, i nije u stanju potpuno shvatiti mogućnost koju pruža muzejska ustanova kao sasvim nezamjenjiv difuzor kulture, kao najotvorenije moguće sveučilište.

Muzeji se bore s bezbroj teškoća subjektivne i objektivne naravi, njihov broj ovisi samo o razini do koje ih priznajemo.

Sredstva za rad muzejskih ustanova stječu se slobodnom i neposrednom razmjenom rada. Time se ostvaruje osnovno načelo Ustava o jednakom društvenom i ekonomskom položaju s drugim djelatnostima. Međjutim, radi naslijedjene i inertne politike u raspodjeli sredstava, iz godine u godinu produžuje se isto stanje. U osnovi razradjeni kriteriji i mjerila za slobodnu razmjenu rada u muzejskoj djelatnosti, ostali su zbog takve politike tek pokušaj koji utvrđuje samo cijenu osnovne muzejske funkcije, bez mogućnosti izdvajanja i udruživanja sredstava na temelju stvarno utvrđenih potreba programa. U biti logika "budžetske" raspodjele svodi se na "izdržavanje" muzejskih radnika i ustanova. Postoji međusobno povezanost s jedne strane "budžetske" raspodjele, a s druge stihijskog programiranja i izvršavanja muzejskih funkcija. Dakako, moguće je povećati preraspodjelu sredstava u korist muzeja, a s druge pak strane racionalnije koristiti kapacitete i realizirati kvalitetniji program. Na taj način suština odnosa ne bi se bitno izmjenila, iako bi rezultati

pokazali kvantitetni i kvalitetni skok. Potrebno je, na temelju slobodne razmjene rada, uspostaviti zajedničke odnose u planiranju, društvenom vrednovanju rada, uspostaviti zajedničku svijest o potrebi preobražaja muzejske djelatnosti i uzajamne odgovornosti za njezin razvoj. Dakle, stvoriti muzej na osnovama suvremenog stručno i znanstveno fundiranog rada koji će zadovoljavati potrebe društva. Procesi preobrazbe moraju se odvijati paralelno i u međusobnoj interakciji.

Prostor muzejsko galerijskih ustanova često je otežavajuća ili čak sprečavajuća okolnost u radu. Uglavnom, naslijedjeni prostori predviđjeni za posve drugačiju namjenu, za organizam muzeja tijesan su oklop, koji je do sada zaista i prouzročio u muzejskom radu nezdravu situaciju. Uz to, svako podešavanje, a ono je relativno često, znači izdavanje ogromnih sredstava koja se troše često posve krivo, jer rješavaju uvijek samo dio problema i izazivaju nova traženja i nova, opet privremena rješenja. Nedostatak odgovarajućih prostora pokazuje se u nekim situacijama kao definitivna zapreka za ispunjavanje minimuma muzejske djelatnosti /smještaj fundusa, nedostatak prostora za rad i nove namjene, informiranje, obrazovanje itd., radionice, stalni postav, biblioteke, studijske zbirke prostora za predavanja, prostor za povremene manifestacije itd./. Prostor negdje ne odgovara najosnovnijim standardima muzejskog rada i propisima ONO i zaštite.

Tehnološku obnovu naših zastarjelih institucija nikako ne možemo zaobići, budući da je to uvjet bez kojeg nije moguće obavljati zadatke što ih postavljamo pred muzeje. Sve veći broj informacija u muzeju i sve veći broj korisnika tih informacija, čine upotrebu tehnologije neophodnom, čak i onda kad nam se možda i s pravom čini nesimpa-

tičnom alternativom.

Suvremena obrada podataka je pred tim brojem informacija i pred potrebom da se tim informacijama raspolaže u relativno kratkim rokovima, stvar nužde, a nikako tek ponudjenog izbora. Komunikacija s velikim brojem korisnika što je preduvjet otvorenosti muzeja, očito nije moguća pomoću klasičnih metoda. Animacijska djelatnost i svi vidovi muzejskog "public relations" nisu više mogući isključivo pomoću klasičnih tehnika komuniciranja. Suvremeni muzej ne može sebi dozvoliti ni najelementarniju statičnost: muzej na kotačima - muzeobus, samo je jedna od varijanti fizičke pokretljivosti muzeja.

Stručni kadar je rijetko spominjana slabost muzeja. Još je pak rjeđe da u muzejima rade ljudi koji su svoju stručnost stekli školovanjem za muzejsku profesiju. Tome muzeji vjerojatno nisu krivi, pa ipak praksa da se muzejskim radnikom postaje tek radom u muzejskoj ustanovi toliko je nedostatna, da ne zaslužuje osvrt. Unatoč postojanju postdiplomskog studija to stanje nije riješeno, i sadašnji naponi koje je već školstvo počelo činiti još nisu dovoljni. Muzejsko osoblje, osobito ono stručno, posve je neizdiferencirano upravo u onoj mjeri u kojoj i ne postoji rad u nekoliko bitnih komponenti muzejskog poslovanja. U našim ustanovama samo sporadično obavlja funkciju čitavog odjela za obrazovanje tek jedan čovjek, često s još ponekom zadaćom. Isto je i s poslovima publiciteta, informiranja, dokumentacije, pa i znanstvenog rada. Zaboravljen na marginama društvenog interesa kao neatraktan društveni zadatak, muzej je godinama stjecao svoje kadrove sistemom negativne selekcije, pa je i to svakako otežavajuća okolnost.

Muzeologija je znanost koja u nas nikako da postigne afirmaciju koju zaslužuje. Na potpomaganju i uspostavljanju te znanstvene discipline treba naročito inzistirati, jer je čitav kompleks muzeja i galerija ovisan o poznavanju suvremene muzeologije, jedino oslanjanjem na ta znanja, muzeji i društvo /kojeg su dio/, u stanju su da reguliraju svoj odnos na ispravan i obostrano koristan način.

Zapuštanje teorijskih predložaka uglavnom već provjerenih u praksi u drugim sredinama, košta izuzetno mnogo i stvarnih sredstava i vremena, koje je u našoj situaciji vrlo dragocjeno. Razvijanje muzeologije, podupiranje muzeoloških istraživanja mora biti jedan dio napora u svakoj reformskoj politici. Muzeologija bdije nad radom ustanova već time što je u stanju dati konkretna rješenja u svim pitanjima djelovanja muzeja. Kad bi se razvila do potrebnih dijaloza, mogli bismo se upitati da li naši muzeji često sakupljaju samo reprezentativno ili i reprezentirajuće, i koja je to slika prošlosti i sadašnjosti koju stvarno želimo čuvati za budućnost. U zajednici kao što je naša, to je samo jedno od mnogih mogućih pitanja koja nas se duboko tiču.

Organiziranost napora čitavog muzejsko-galerijskog sektora je više nego minimalna i štete od takvog stanja svakodnevnice su i brojne.

Udruživanje rada /ondje gdje je opravdano i potrebno/, dogovaranje, uskladjivanje programa, razmjena programa, razmjena kadrova, zajedničke službe, istovetna teorijska polazišta, standardizacija opreme i rada i tako dalje - to su sve samo nabačeni zadaci koji još čekaju muzeje. U njihovom rješavanju leži bitan dio vlastite sudbine i, dakako, mnoge uštede u radu. Muzeji ne mogu računati na

bolju budućnost sve dotle, dok se ne konstituira centralno mjesto gdje će se svi ti procesi inicirati, a dijelom i odvijati, kao što je to zasad samo u naznaci Muzejski dokumentacioni centar u Zagrebu. Naprotiv, od njih se već danas počinje tražiti ono što je uglavnom iz ovih nekoliko obrazloženih preduvjeta vidljivo. Obaveza je stvaranje mreže muzeja koja će pokriti svojom djelatnošću područje grada, teritorijalno i po specijalnosti.

Svi korisnici muzejskih usluga, koji bi muzej mogli koristiti kao idealno sredstvo za neke svoje egzistencijalne potrebe /bilo da su to škole, udruženi rad ili društveno-političke organizacije i udruženja građana itd./ zakazali su u vlastitom organiziranju i traženju. No, koliko god ima i razloga uputiti takve prigovore, ostaje ipak činjenica da od muzeja treba očekivati prvi korak, jer suvremeni muzej, dovoljno paradoksalno, zna i dužan je znati više o potrebama svojih korisnika nego korisnici sami. Uostalom, to je i logično. Ako negdje postoji dilema "zatvoren" ili "otvoren" muzej, muzej za posjetioce ili "otvoren" prema životu u nastojanju da nastavi spontanost stvaralaštva u nas, u našem društvu, onda je takva dilema nedopustiva i vuče natrag. Budućnost muzeja je živ i otvoren komunikacijski centar.

Iz analize muzejske djelatnosti, odnosa s društvom i odnosa društva prema muzejima, treba istaknuti nekoliko važnih točaka:

a/ u radu muzeja

1. ne primjenjuje se suvremena metoda u radu i ne razvija se muzejska tehnologija,
2. nedostatak koordinacije između muzeja, a posebno u odnosima s drugim oblastima društvenog rada,

3. nedostatak eksperimenta i inovacija u komuniciranju s posjetiocima,
4. nedostatak muzeoloških koncepcija i programa.

b/ U odnosima s društvom

1. potreba da se razvije i razradi kvalitativni kriterij razmjene rada,
2. zajedničko planiranje društveno relevantnih programa razvoja djelatnosti,
3. zajedničko neiskorištavanje mogućnosti razmjene rada.

c/ U odnosima društva prema muzejima

1. nedostatak svijesti o zajedničkoj svojini muzejske gradje,
2. nedovoljno korištenje muzejskih vrijednosti radi podizanja općeg nivoa znanja i kulturnog života,
3. neuključivanje u zajedničko planiranje i ostvarivanje muzejskih programa u procesu slobodne razmjene rada.

Teze za izradu programa muzejske djelatnosti

1.

U samoupravno organiziranoj kulturi, programiranje muzejske djelatnosti u cilju transformacije muzeja u dinamičnu, društveno relevantnu kulturnu instituciju postaje zadatak od primarne važnosti.

Zakonska definicija muzejske djelatnosti /čl.1, 2, 3, i 13. Zakona o muzejskoj djelatnosti/ daje formalno-pravni

okvir djelatnosti kao takvoj, ali zbog svoje lapidarnosti formulacija ne ulazi u načine ispunjenja elementarnih i zakonom određenih funkcija muzeja u našem društvu. Dosadašnji dokumenti USIZ-a, koji se odnose na muzejsku djelatnost raščlanjuju, doduše, tehnološki proces muzejske djelatnosti na elemente potrebne za financijsku analizu i vrednovanje programa, ali se iz tih dokumenata ne može vidjeti način kako se ti elementi ispunjuju relevantno za naše društvo, i u odnosu na suvremenu muzeološku praksu.

Stoga je potrebno da se utvrdi sistem procjene relevantnosti muzejskog rada, ne samo na razini kvantiteta, nego i na razini kvaliteta, a u odnosu prema suvremenoj praksi i našim društvenim potrebama.

2.

Suvremena muzejska praksa doživjela je u cjelini bitne promjene. Stare navike, stare barijere, predrasude i akademska muzejska tišina, odbačeni su u suvremenoj muzejskoj praksi kao preživjeli. Jedna od bitnih koncepcijskih promjena desila se upravo u shvaćanju funkcije muzeja u društvu. Dilema - služiti muzejskom predmetu sa svim implikacijama koje iz takve "službe" proizlaze, ili služiti aktivno čovjeku i društvu, riješena je u korist potonjeg. Prema tome, muzeji treba da sa svojim fundusom /stručno i znanstveno obradjenim, sistematski sakupljenim, te čuvanim i zaštićenim predmetima/ budu spremni odgovoriti na aktualna pitanja i probleme čovjeka, odnosno društva, i to na način adekvatan intelektualnom i emotivnom kapacitetu današnjeg čovjeka.

3.

Temeljna pretpostavka suvremeno koncipirane muzejske prakse jest pluralizam interesa i fleksibilnost imaginacije. Bez uvažavanja te pretpostavke, odnosno bez želje da se svijet shvati u cijelosti, i da se tako interpretira, nije moguće pristupiti realizaciji programa koji ovdje radno nazivamo proširenom produkcijom muzejske djelatnosti.

Pojam proširene produkcije muzejske djelatnosti najuže je povezan s djelatnom funkcijom delegatskog sistema, čije su osnovne točke u kružnom kretanju sljedeće:

korisnik

muzejski radnik

SIZ ili USIZ

Pojam proširene produkcije muzejske djelatnosti tumačimo i zakonodavčevu intenciju da od djelatnosti u cjelini zahtijeva "idejno-obrazovno prezentiranje kulturnih dobara" /što u Zakonu o muzejskoj djelatnosti iz 1965. g. nije bilo posebno naznačeno/. I, konačno, pojmom proširene muzejske djelatnosti utvrđuje se i praktički posebni društveni interes za muzejsku djelatnost, s punom obostranom odgovornošću.

4.

Programiranje muzejske djelatnosti u smislu orijentacije na proširenu muzejsku produkciju, iskazuje se isključivo na kvalitativnoj razini. Rad na programiranju djelatnosti podrazumijeva svijest o njenoj društvenoj relevanciji u odnosu prema konkretnim objektivnim /društvenim i indi-

vidualnim/ okolnostima kako muzeji djeluju u konkretnoj sredini, program treba da bude koncipiran tako da ispuni u cijelosti potrebe sredine, te da način svog djelovanja ostvari uz pomoć sredstava i instrumenata komunikacija primjerenih muzeju kao suvremenoj i specifičnoj kulturnoj instituciji.

5.

Programiranje muzejske djelatnosti na bazi proširene produkcije podrazumijeva ispunjenje sljedećih elemenata:

1. revizija /preispitivanje/ cjelokupnog informacijskog fundusa u skladu s idejno obrazovnom funkcijom muzejske prezentacije,
2. revalorizacija baštine u cilju proširenja tog pojma u vertikalnom smislu /do sutrašnjice/, i horizontalnom smislu /kulturološka interpretacija kulturnih, društvenih i prirodnih fenomena/,
3. nadilaženje usko stručnih barijera, odnosno poimanje fenomena u cjelini /odnosno dijalektički/,
4. iznalaženje novih i drugačijih komunikacijskih kanala,
5. interdisciplinarnost u tehnici eksplikacije /društva, kulture i prirode/,
6. "što" i "kako" u radnom procesu idejno-obrazovne prezentacije tretirati kao jedinstvo, s jasnim odgovorom "kome" i "zašto" se prezentira,
7. provjeravati efikasnost djelovanja formalnom i neformalnom povratnom spregom putem delegatskog sistema.

Ispunjenjem navedenih elemenata muzej će moći pristupiti rješenju središnjeg pitanja koje je direktno vezano s egzistencijom muzeja u našem društvu. To pitanje sažeto glasi: istražujući i proučavajući povijest, kulturu, društvo,

prirodne i tehničke znanosti, može li muzej, prisutan kao kulturni činilac u svakodnevnicu, relevantno i jasno, i na koji način, odgovoriti na pitanja prisutna u svakodnevnicu, i može li svojim odgovorom širiti znanje i spoznaju o svijetu oko nas, jučer, danas i sutra.

6.

Inzistiranje na tim metodama istaknuto je i u posebnoj rezoluciji ICOM-a /Kopenhagen 1974.g./ u kojoj se kaže: "Osim tradicionalne, i još danas prijeko potrebne funkcije istraživanja, konzervacije i zaštite kulturne baštine, moderan svijet postavlja muzejima uvjete kojim ih prisiljavaju da prihvate nove obaveze i nove oblike djelovanja". U programiranju muzejske djelatnosti u našoj zemlji potrebno je posebno inzistirati na rješavanju nagomilanih problema, a u cilju ispunjenja upravo navedene točke iz rezolucije ICOM-a.

7.

Stagnacija muzeja, upravo na razini efikasnog i relevantnog funkcioniranja u našem društvu, prouzročena je nizom objektivnih okolnosti, ali i činjenicom da muzejski radnici često ne vide goruće probleme u vlastitoj djelatnosti /što ne znači da ih neće znati i riješiti/.

Takva stagnacija istovetna je sa smrću muzeja. Uspostavljanje efikasnog sistema programiranja muzejske djelatnosti na kvalitativnoj razini, razumski je odgovor na stagnacijske trendove u muzejskoj djelatnosti, podrazumijeva integrirani pristup svim komunikacijskim razinama: vizuelnoj, auditivnoj, taktilnoj i pojmovnoj. U pro-

gramiranju takve djelatnosti, muzej treba da odgovori adekvatnom metodom i sredstvima svakoj od tih razina, s punom sviješću o tome što se tim metodama i sredstvima želi saopćiti, te kome i zašto.

8.

Kako bi se zaustavili stagnacijski trendovi i inertnost muzeja u odnosu prema društvu, predlaže se delegatima da posebno stimuliraju nove vidove komunikacija u okviru muzejskih institucija, nove i eksperimentalne metode prezentacije fundusa i ideja, kao i idejno-obrazovnu relevantnost njihova sadržaja. S obzirom na to da je muzej kulturna institucija od posebnog društvenog značaja, ne može više biti nevažno kakvo će u kvalitativnom smislu, u osmom deceniju, biti djelovanje muzeja u našem društvu.

Znanstveni rad u muzejima

Kao što je sigurno da je moguće i potrebno razlikovati znanstveni rad od redovitog, stručnog muzejskog rada, jednako je sigurno da nije dopustivo zanemariti znanstveni rad na račun stručnog ili pak zapostaviti stručni rad u ime znanstvenog rada. Obje radne dimenzije moraju se prožimati i nadogradjivati jer im je zajednička osnovna problematika koja izrasta iz biti i sadržaja svakog muzeja napose, i jer su nosioci i jednog i drugog oblika rada u muzejima isti ljudi, stručne muzejske osobe, kustosi muzeja. Smatramo zaista nepotrebnim ovdje dokazivati opravdanost znanstvenog rada u našim muzejima i galerijama,

bez obzira na to što su moguća individualna suprotna mišljenja. Znanstveni rad ne može biti privilegij odabranih pojedinaca okićenih akademskim i znanstvenim titulama, niti pak samo znanstvenih instituta ili institucija koji s formalne strane ispunjavaju neke kriterije koji im omogućavaju da izbere pravo i mogućnost na financiranje svojih znanstvenih projekata i akcija. Zašto i zbog kojeg razloga svaki muzej sa svojom problematikom i svi muzeji zajedno kao grupacija ne bi mogli biti institucije.

No pogledajmo konkretno kakav je ovog trenutka znanstveni rad u našim muzejima? Što je to uopće znanstveni rad u našim muzejima i galerijama danas? Koji su to oblici znanstvenog rada, kakve su teme, projekti, akcije? Koliko takvih projekata ili akcija ima? Tko je njihov nosilac, istraživač, realizator? Tko i na koji način financira takve poslove? Jesu li te teme zaista dio muzejskog rada, odnosno proizlazi li njihova orijentacija i sadržaj iz problematike muzeja i njihovih radnih zadataka? Imaju li naši muzeji dovoljan broj potrebnog kadra koji bi mogao inicirati, nositi i znanstveno obradivati problematiku koja se pojavljuje u muzejskom sektoru? Postoji li, konačno, muzejska publikacija koja bi rezultate znanstvenog rada muzealaca okupljala i iznosila pred širu čitalačku i stručnu publiku?

Počnimo s konstatacijom koja sigurno ne može biti kriva. Znanstveni rad u našim muzejima je onakav kakvi su i naši muzeji; možda je još i u teškoj situaciji. Ta dimenzija muzejskog rada u našim je muzejima prepuštena više samoinicijativi i samozadovoljstvu pojedinaca nego li programskim i organiziranim oblicima rada i djelovanja. Oslonjena je na akademske i znanstvene titule pojedina-

ca, više nego li na smišljeni i timski rad muzeja kao institucije. Takvom stanju i usmjeravanju znanstvenog rada pogoduje i način financiranja znanstvenih projekata i tema koji se opet veže uz pojedinca, nosioca potrebne akademske ili znanstvene titule, a ne na instituciju kao takvu. Dapače, muzej nema niti mogućnosti da se pojavi samostalno sa svojim znanstvenim projektom ako između svojeg stručnog osoblja nema dovoljan broj takvih titulanata. Po logici financiranja, dobri muzejski stručnjaci kao da nisu sposobni znanstveno raditi, niti je muzej bez tih ispunjenih formalnosti sposoban stati iza pojedinog projekta ili akcije i postići znanstveno vrijedan rezultat.

Dok s jedne strane ne možemo biti zadovoljni financiranjem znanstvenog rada u muzejima, s druge strane još manje možemo biti zadovoljni s muzejima kao potencijalnim nosiocima znanstvenih projekata. U 22 muzeja zagrebačkog područja radi 96 kustosa. Od tog broja stručnog muzejskog osoblja samo njih 10 nosi titulu doktora nauka i 12 magistara nauka, što bi značilo da svaki naš muzej u prosjeku ima oko 4 kustosa i točno jednog nosioca naslova znanstvenog radnika, jer akademske titule doktora i magistra znače redovito i priznanje statusa znanstvenog radnika.

Posve je sigurno da ni jednoj muzejskoj ustanovi nije cilj da njegovi kustosi stječu titule znanstvenih radnika, pogotovo ne akademske titule doktora i magistara nauka, na temama koje po svojem sadržaju nisu niti mogu biti dio programa rada muzeja, kao što je jednako nedopustivo da financiranje znanstvenih projekata i akcija, čak i tamo gdje takvih titulanata i nosilaca ima, ide mimo ustanove, a možda i mimo njezinog užeg muzejskog interesa.

U posljednje vrijeme je došlo do nekih promjena. Muzealci su sami izborili određena sredstva koja se iz ukupnih sredstava financiranja njihove djelatnosti namjenski izdvajaju za stručna usavršavanja. No, možemo i tu zastati s pitanjem. Da li se ta sredstva zaista tako namjenski i troše, kakvi su to oblici usavršavanja koji će zaista pridonijeti većoj stručnoj osposobljenosti muzealaca u njihovu stručnom i znanstvenom radu? Da li su to samo posjeti nekim muzejima, izložbama, rad u nekim srodnim institucijama, ili bi bilo potrebno iznaći i neke druge svrsishodnije oblike stručnog usavršavanja?

Konačno, ako se govori o nekoj integraciji rada i sredstava ne bi li se u muzejskom sektoru moglo razmisliti i o nekom višem stupnju stručne i naučne suradnje muzealaca i muzeja? Takva integracija stručnih i znanstvenih snaga, koja nije formalistički shvaćena već objedinjena na pojedinim projektima od šireg, muzejskog interesa, ispunila bi i one formalne zahtjeve postojanja dovoljnog broja akademskih i znanstvenih titula, koje moraju u momentu financiranja stajati iza određenih projekata i akcija.

Konačno, koliko će još vremena proteći da bi muzealci, ne samo s područja Zagreba već možda i na području cijele Hrvatske stvorili svoje stručno glasilo u kojem bi mogli objavljivati rezultate svojeg stručnog i znanstvenog rada? Do sada poznata glasila i periodici, što je već i rečeno, takvu potrebu niti ispunjavaju, niti je mogu ispuniti, jer su programski preusko orijentirani ili pak uopće nemaju šire i jasne koncepcije svog sadržaja.

Muzeji u delegatskom sistemu

Muzejska djelatnost u Jugoslaviji, a tako i u Zagrebu, nije doživjela onu ekspanziju u razvoju, koja je zamjetna u drugim zemljama svijeta. Relativno je malo novih muzeja izgradjeno poslije rata, a i oni su organizacijski tradicionalno koncipirani. Nedostatak prostora i odgovarajućih kadrova, a s time i nedostatak koncepcije rada, onemogućavao je njihov razvoj na način koji nalaže suvremena muzeologija i društvene potrebe. Muzejski radnici više su se posvetili skupljanju, čuvanju i obradi gradje, nego prezentaciji te gradje, što je takodjer propisano zakonom o muzejima. S obzirom na to da su muzeji više okrenuti svojim unutrašnjim stručnim problemima nego publici, nisu razvijali službe i odjele kojih bi zadatak bio animiranje šireg kruga posjetilaca, uspostavljanje i održavanje veze s njima.

Kako nisu bili ni posebno nadzirani osnovne zakonom propisane muzejske djelatnosti mnogo puta su zanemarene, a odgovornost prema radu je slabio /nesredjeni depoi, neočišćeni i neinventirani materijali fundusa/. Kada se pokazala potreba za korekcijom situacije, nadležna zadužena za rad muzeja poduzela su nesistematske i formalne mjere "kažnjavanja" - insistiranjem na što većem broju izložaba ili izlaganjem nepoznatog materijala fundusa, ali radikalnih intervencija nije bilo. Nezadovoljni svojim statusom i materijalnim položajem, posebno s prostornim uvjetima rada, muzeji su upirali prstom na katastrofalnu situaciju u kojoj se nalazi muzejski materijal izlažući ga hrpimice na izložbama "imaginarnih muzeja". Taj zatvoreni krug optuženih i tužitelja se nastavlja,

jer samoupravni sistem u kulturi još nije uskladio interese i potrebe društva i muzeja, ali je ipak uspostavio mehanizme tog uskladjivanja. U skladu s promjenama koje se odvijaju na cjelokupnom društveno-političkom i ekonomskom području vezanim za samoupravljanje u Jugoslaviji, muzeji kao i cijela kultura prolaze kroz izvjesne transformacije. Rezultat tih promjena morao bi biti drugačiji društveni i ekonomski položaj muzeja. Muzeji, odnosno ustanove koje se bave muzejskom djelatnošću, postale su u samoupravnim procesima organizacije udruženog rada u kulturi nasuprot organizacijama udruženog rada materijalne proizvodnje, čime se njihov položaj, organiziranost i djelovanje u društvu pokušava postaviti na drugačije osnove. Formiranjem samoupravnih interesnih zajednica kulture, formiranjem organizacije udruženog rada u kulturi i razmjene rada, osnovne postavke muzejske gradje ostvaruju se putem odnosa uspostavljenog između zainteresiranih strana u samoupravnom odlučivanju: korisnika /muzejskih/ usluga i davalaca /muzejskih/ usluga.

Budući da je predmet odnosa između davaoca i korisnika muzej i muzejska gradja, dakle kulturni sadržaj i kulturne vrijednosti, možemo ustanoviti postojanje tri međusobno ovisna činioca tog odnosa: davaoce usluga /muzejske radnike/, korisnike usluga /radnici u materijalnoj proizvodnji/ i muzeje /sadržaji muzeja/.

Taj odnos zavredjuje pomniju analizu, jer sadrži osnovne razloga i smisao veza u delegatskom sistemu.

U odnosu između činioca: davalac-korisnik, davalac-fundus, korisnik-davalac, korisnik-gradja, iskazuju se međusobni višestruki interesi koji se razrješavaju u procesu samoupravnog dogovaranja. Odnos prema korisniku us-

luga stavlja muzejske radnike kao davaoce usluga u situaciju da definiraju svoj odnos i prema muzeju i njegovom fundusu. U oba odnosa najbitniji element veze je odnos između korisnika i fundusa, što je krajnji rezultat i svrha procesa koji je u stalnom toku.

Odnos davaoca prema korisniku u ovom sistemu shvaćen je kao svojevrsan čvrst i razvijen public relations sistem /veza s publikom/, koji osim informiranja i drugih oblika veze s publikom uključuje i odgoj i obrazovanje korisnika, ne samo kao potrošača nego i kao mogućeg delegata o čijem će mišljenju i odnosu prema muzeju prije ili kasnije možda ovisiti njegova egzistencija, razvoj i sam fundus. Taj odnos zahtijeva postavljanje niza pitanja: kako učiniti muzej otvorenijim publici, kako ga učiniti pokretnijim, kako primijeniti načine djelovanja, kako razviti djelovanje izvan njegova sjedišta, koje metode koristiti u pridobijanju, zadržavanju i obrazovanju publike, operativno kako djelovati da bi koncepcije rada odgovarale potrebama vremena, sredine i njezinim društvenim procesima. Stalna čvrsta veza između muzeja i publike putem posebnih službi, razvija načine i sredstva s kojima će kod publike pobuditi osjećaj posjedovanja muzeja kao vlastitog kulturnog dobra, potrebu za njim u privatnom životu i radu.

Odnos davaoca /odnosno muzejskog radnika/ prema muzejskom fundusu, njegov je odnos prema materijalu s kojim raspolaže i pokazuje kako s njime raspolaže, a u funkciji je razmjena rada s korisnikom kulturne usluge. Količina uloženog rada vidljivog u materijalnom obliku muzejskog predmeta i /ili načina njegove obrade, očuvanosti i prezentacije ili svrhovitosti upotrebe u muzeju, predmet je razmjene. Razmjenjuje se količina uloženog

rada i njegov učinak u očuvanju i prezentiranju duhovnih i vizualnih vrijednosti kulturne baštine. Nova odgojna i obrazovna uloga muzeja izražava se upravo u načinu kako duhovna dobra izvući iz materijalnih ostataka prošlosti /baštine/ i prenijeti ih posjetiocu. Smisao postojanja muzejskih zbirki nije više u čuvanju radi očuvanja i specijalističkog studiranja - nego u difuziji poruke i značenja što ih zbirka u sebi skriva kako bi postala temeljem nove kulturne nadgradnje.

Odnos korisnika prema davaocu manifestira se u interesu za njegov rad i utjecaju na njegov rad, odnosno "društveno ekonomski položaj" muzejskih radnika ovisi o uloženom radu - o "objektivnoj društvenoj valorizaciji" njegova rada od strane korisnika.

U kojoj će se mjeri muzej razvijati ovisi o interesu koji će korisnici za njega pokazati i o posljedicama tog interesa. U takvom sistemu razmjene rada muzeji trebaju da utječu na "ekonomsko društvenu reprodukciju", ali istodobno moraju osigurati i vlastitu "reprodukciju".

Rast jednog uvjetuje i rast drugog. U sadašnjem stanju stvari na muzejima je da pokrenu ovaj sistem odnosa kako bi dočekali povratnu informaciju koja im je potrebna - sredstva za vlastitu ekonomsku i društvenu reprodukciju.

Na kraju možemo zaključiti da je u muzeju delegatski sistem dio sistema veze muzeja s publikom. Taj sistem ne samo što treba razvijati kao društveno politički sistem, nego ga i stalno obnavljati pronalazeći uvijek nove forme njegova provodjenja, jer je u svojoj suštini i jedini pravi sistem kulturne disperzije sadržaja s kojim muzej raspolaže.

Osnove srednjoročnog planiranja razvoja muzejsko galerijske djelatnosti 1981-1985. godine

Osnovni ciljevi

Osnove srednjoročnog planiranja u muzejsko-galerijskoj djelatnosti su programsko prestrukturiranje djelatnosti muzeja i stvaranje kriterija muzejskih vrijednosti. Iz toga proizlaze zadaci podijeljeni u nekoliko pravaca djelovanja prema potrebama razvoja cijele djelatnosti i pojedinih članova.

Na globalnom planu predviđaju se:

1. Tematske rasprave o:

- programskoj djelatnosti,
- organizaciono-tehničkom radu,
- razvoju delegatskog sistema,
- razmjeni rada,
- matičnoj službi.

2. Izdavanje programskih dokumenata razvoja djelatnosti:

- primjena programa i kriterija,
- uskladjivanje programske djelatnosti medju muzejima,
- razrada mreže muzeja u skladu sa zakonom.

3. Unapredjenje djelatnosti

- zaštita muzejske gradje:

a/ sistematskim prikupljanjem predmeta,

b/ inventarizacijom, determinacijom i katalogizacijom fundusa,

- c/ prepariranjem, konzervacijom i restauracijom predmeta,
- d/ mikrofilmiranjem dokumentacije.

Stručni rad i znanstvena istraživanja proširiti na područja koja do sada nisu obuhvaćena i uskladiti programe s programskom orijentacijom muzeja, te staviti projekte financirane od SIŽ-a za znanstveni rad u funkciju muzejske djelatnosti.

4. Izložbena djelatnost:

- sistematski izlagati muzejski fundus,
- obradljivati izložbama značajna povijesna, kulturna i umjetnička razdoblja,
- izborom materijala i načinom prezentacije uspostaviti što neposrednije odnose s posjetiocima,
- pomoću studijskih, specijaliziranih i multidisciplinarnih postava-izložbi uspostaviti komunikacije među muzejima.

5. Obogatiti kadrovima muzejsku strukturu i organizirati permanento usavršavanje muzejskih kadrova.

6. Nastaviti s izdavanjem muzejskih vodiča i kataloga i stimulirati objavljivanje znanstvenih publikacija.

7. Investicijska ulaganja u objekte:

- sanacija prostora i uređjaja,
- kompletiranje zaštite muzeja od požara i krađe alarmnim uređjajima i čuvarskom službom,
- muzejsku dokumentaciju zaštititi propisanom opremom,
- depoe opremiti uređjajima i opremom,
- uredjenje zgrade Muzeja grada Zagreba i prostora zbirke radničkog pokreta NOB, i socijalističke izgradnje Zagreba.

8. U dugoročnom planu predviđa se izgradnja Povijesnog muzeja Hrvatske s Muzejom revolucije, Muzeja moderne umjetnosti, Prirodoslovnog i Tehničkog muzeja. U srednjoročnom razdoblju planira se:

- a/ izrada koncepcije,
- b/ program djelatnosti i organizacija rada,
- c/ izrada urbanističko arhitektonske dokumentacije,
- d/ početak izgradnje jednog od muzeja.

Suvremenijim načinom rada, društveno relevantnijim programima i racionalnijim korištenjem sredstava, nastojat će se postići značajniji rezultati, a time ujedno veća izdvajanja udruženog rada u muzejsku djelatnost.

9. Mjesto i uloga matične službe MDC

Zadaci MDC trebali bi biti sljedeći:

Promoviranje suradnje

- suradnja muzejskih ustanova pri stvaranju planova razvoja,
- suradnja muzejskih ustanova na pojedinim projektima,
- koordinacija neposrednih planova i kalendara manifestacija,
- posredovanje u intenziviranju razmjene informacija, kadrova i gotovih projekata između pojedinih muzejsko-galerijskih ustanova u zemlji pa i u inozemstvu,
- da načelno ostvaruje i koordinira kontakte između muzejskog sektora i udruženog rada,
- priprema i pomoć u organiziranju suradnje muzejskog sektora i raznih društvenih organizacija.

Difuzija informacija

- izdavanje glasila s najnovijim tekućim događajima u sektoru,
- izdavanje časopisa sa strogo muzeološkom tematikom,
- izdavanje mjesečnog biltena s programima manifestacija namijenjenog široj javnosti,
- stručno, prostorno i tehnički osposobljen, daje svim zainteresiranim potrebne informacije specijalističkog karaktera koje se tiču muzeja i djelokruga rada MDC.

Organizacija rada

- aktivan rad na standardizaciji tehnologije i tipiziranju postupaka tehničkog karaktera MDC,
- organizacija /i provedba/ središnjeg laboratorija za proizvodnju audiovizualnih programa i servisiranje opreme,
- organizacija sporazuma cjelokupnog sektora s organizacijama udruženog rada transporta i osiguranja,
- proučavanje mogućnosti za udruživanje rada među muzejsko-galerijskim ustanovama,
- briga oko područja bez muzejsko-galerijske djelatnosti /geografski i po sadržajima rada/,
- vođenje statistike djelatnosti sektora i pravljenje godišnje analize,
- zastupanje cjelokupnog muzejskog sektora u stručnom smislu u zemlji i inozemstvu.

Djelatnost na području muzeologije

- unapređivanje i pomaganje istraživačkog muzeološkog rada,
- organizacija, promoviranje i pomaganje formiranja muzejskih kadrova u srednjim školama, fakultetima i post-

- diplomskom studiju,
- funkcija savjetodavnog, koordinacionog, informacionog servisa za muzeološke probleme,
 - sistematsko sakupljanje najnovijih informacija i inovacija u svjetskoj muzeološkoj teoriji i praksi,
 - organiziranje javnih akcija u ime čitavog sektora, bitnih za društvenu afirmaciju muzejsko-galerijskog sektora.

Sakupljanje informacija

- uspostavljanje potpune biblioteke muzeološke literature u nas i u svijetu,
- arhiv scjelokupnom i potpunom muzejskom dokumentacijom /katalozi, publikacije, a-v programi, ostali materijali/, obradjen po suvremenim metodama i mogućnost da se njime koristi svaki zainteresirani građanin.

Izgrađnja i koncipiranje kapitalnih muzeja

Na područje zajednica općina grada Zagreba ima danas 22 muzeja smještena u 25 zgrada. Za muzejske svrhe do danas su građene samo dvije zgrade i to uXIX stoljeću - Muzej za umjetnost i obrt i Strossmayerova galerija, dok su zgrade Etnografskog muzeja i Muzeja revolucije prvobitno građene kao izložbeni prostori. Tako je neadekvatnost prostora, prvenstveno u odnosu na čuvanje baštine, ali i u odnosu na suvremeno djelovanje otvorenog muzeja, jedan od najaktualnijih problema muzejske djelatnosti.

Na inicijativu Muzejskog savjeta Hrvatske početkom 1979.

pokrenuta je rasprava o srednjeročnom i dugoročnom planu razvoja muzejske djelatnosti, koja je pokazala da je u cijeloj SR Hrvatskoj najkritičnija situacija u Zagrebu, i da se ta problematika usredotočila na tri područja djelatnosti muzeja. /I/ U odnosu na kompleks muzeja koji obuhvaćaju društvene discipline, ti su problemi vezani uz Muzej revolucije naroda Hrvatske i Povijesni muzej s jedne strane, a s druge strane je akutan problem izgradnje novog Muzeja moderne umjetnosti. /II/ U okviru područja koji obuhvaćaju prirodoslovne discipline ukazala se potreba za rješavanjem problema Geološko-paleontološkog, Mineraloško-petrografskog i Zoološkog muzeja. /III/ U okviru područja muzeja koji obuhvaćaju fundamentalne znanosti i prometna sredstva razvila se rasprava o aktualnom pitanju Tehničkog muzeja, ali i područja primjene privredne djelatnosti u muzeološkom smislu.

I

1. U okviru društvenih disciplina u Muzejskom savjetu Hrvatske najprije se povela rasprava o problemu Muzeja revolucije naroda Hrvatske u Zagrebu koji djeluje u neadekvatnim i dotrajalim prostorijama. U sličnoj situaciji, posebno u prostornom smislu, nalazi se i Povijesni muzej Hrvatske. Osim prostornih problema, raspravljalo se i o koncepciji tih muzeja. Predložena je integracija Povijesnog muzeja Hrvatske i Muzeja revolucije naroda Hrvatske. Novi integrirani muzej trebalo bi da pokaže ekonomsku, društvenu i političku povijest Hrvatske pri čemu bi revolucija naroda Hrvatske dobila svoje istaknuto mjesto, kao što bi trebalo pokazati i izgradnju samoupravnog socijalizma

do danas. Povijesni muzej Hrvatske je dao prijedlog za rješenje problema zgrade, koji nije prihvaćen od strane Muzejskog savjeta. Ali je zato prihvaćen prijedlog izgradnje novе zgrade Muzeja revolucije naroda Hrvatske koji bi prikazao razdoblje od početka radničkog pokreta do današnje izgradnje samoupravnog socijalističkog društva.

2. Kao drugi problem u okviru društvenih disciplina muzejske djelatnosti ukazala se potreba da se izgradi Muzej moderne umjetnosti.

U SR Hrvatskoj nema muzeja moderne umjetnosti koji bi mogao zadovoljiti suvremene potrebe društva, To se osjeća u nedostatku adekvatnog stalnog prikaza suvremene umjetnosti i prikaza velikih, značajnih izložbi. Posljedica je stagnacija i provincijalizacija, nema dovoljno informacija o našem likovnom stvaralaštvu, nema mogućnosti za neophodan rad s publikom u postojećim zgradama, kao što se ne može ni provesti odgovarajuće čuvanje i zaštita likovne baštine, jer nema odgovarajućih spremišta. Zbog tog su Galerije grada Zagreba i Moderna galerija predložile izgradnju novog Muzeja moderne umjetnosti na principima moderne muzeologije, koji bi obuhvatio fundus XX stoljeća /čuvaju ga obje radne organizacije/. Ovom integracijom riješio bi se i niz drugih problema, među kojima i prikaz XIX stoljeća koje bi se moglo pokazati u sadašnjim prostorijama Moderne galerije. Galerija "Benko Horvat" /sada u depou/ mogla bi se izložiti u prostorijama Galerije suvremene umjetnosti. Taj je prijedlog Muzejski savjet Hrvatske prihvatio s tim da se raspravi na stručnim udruženjima.

II

U okviru problematike prirodoslovnih muzeja Muzejski savjet Hrvatske ukazao je na potrebu integracije Geološko-Paleontološkog, Mineraloško-petrografskog i Zoološkog muzeja, kako bi se radnim ljudima i građanima pokazale pojave i zakonitosti u prirodi od postanka zemlje do današnjih ekoloških problema sa znanstvenim nazorom na svijet. S tim u vezi navedeni muzeji načinili su Prijedlog za izgradnju zgrade prirodoslovnog muzeja. Tom integracijom u novim prostorima i novoj lokaciji, riješio bi se problem tih muzeja koji već 111 godina djeluju i rade u privremenim i posve nepodesnim malim prostorijama, a čuvaju muzejsku gradju svjetskog značaja. Važnost takvog novog muzeja je prvenstveno u izgradnji znanstvenog pogleda na život i svijet, posebno potrebnog za obrazovanje. Muzejski savjet Hrvatske prihvatio je taj prijedlog s tim da se raspravi u stručnim asocijacijama.

III

Problem muzeja čija djelatnost obuhvaća fundamentalne znanosti i prometna sredstva kao i primijenjene privredne djelatnosti, vezao se na Muzejskom savjetu Hrvatske prvenstveno uz Tehnički muzej u Zagrebu. Taj je muzej smješten u drvenim paviljonima nekadašnjeg Velesajma koji su gradjeni 1948. i danas su potpuno dotrajali, te je nužno pristupiti izgradnji novih zgrada Tehničkog muzeja. Taj muzej ima razradjenu idejnu koncepciju i nacrt na postojećoj lokaciji. Kako je Tehnički muzej koncipiran kao jezgra integracije tehnike i znanosti, na Muzejskom

savjetu Hrvatske vodila se rasprava da li treba prirodoslovne muzeje putem znanosti integrirati uz razvoj tehnike, tj. uz Tehnički muzej ili treba da budu odvojeni i vezani uz zelene površine i rekreaciju /Maksimirska šuma gdje se nalazi i Zoološki vrt/, kako uvjerava moderna muzeologija.

Zaključci sa savjetovanja komunista iz organizacija udruženog rada muzejske djelatnosti - 25.6.1980.

1. Materijal koji je izradila radna grupa za Savjetovanje se u cijelosti prihvaća kao osnova za daljni rad na unapređivanju muzejske djelatnosti u nas.
2. Prioritetan zadatak je osnivanje Aktiva članova SKJ u muzejskoj djelatnosti grada Zagreba.
3. Osnivanje radnih grupa koje će raditi na sljedećim grupama zadataka:
 - a/ Društveno ekonomski odnosi
 - raspodjela prema radu i rezultatima rada
 - mogućnost slobodne i neposredne razmjene rada
 - produktivnost rada i dohodovni odnosi
 - ostvarivanje vlastitog dohodka pomoću publicističke, izdavačke, propagandne i slične djelatnosti
 - udruživanje rada i sredstava
 - b/ Problematika muzejskog prostora
 - c/ Tehnološka obnova muzeja
 - tehnologija komuniciranja

- tehnologija unutrašnjeg funkcioniranja
- d/ Obrazovanje muzejskog kadra
- školovanje budućih kadrova
 - stručno usavršavanje postojećeg kadra
 - kadrovska popuna muzeja
- e/ Informiranje i suradnja
- razmjena informacija među muzejima
 - informiranje javnosti
 - dogovaranje i uskladjivanje programa rada preko MDC-a
- f/ Uključivanje muzeja u odgojno-obrazovni sistem
- predškolsko obrazovanje
 - osnovno obrazovanje
 - usmjereno obrazovanje
 - obrazovanje odraslih
- g/ Informacijsko-dokumentacijski sistem
- h/ Znanstveni rad